

Remigiusz Pośpiech

"Życie muzyczno-liturgiczne w Sanktuarium Matki Bożej Tuchowskiej w latach 1893–1966", Jan Mikołaj Gładysz, Tuchów [b.r.] : [recenzja]

Liturgia Sacra. Liturgia - Musica - Ars 20/1(43), 240-243

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

treści, które stanowią podmiot depozytu wiary, znajdują odbicie w tekstach badanych modlitw oraz dla uczestników liturgii stanowią duchowy pokarm. Złączone w jedną maksymę tytułowe *lex orandi – lex credendi*, jak zauważa Żądło, wskazują na związek liturgii z prawdami wiary i teologią oraz stają się regułą metodologiczną.

W pierwszym, historycznym, rozdziale skupiono się na genezie i wymowie adagium *lex orandi – lex credendi*. Rozdział drugi stanowi historyczno-krytyczną analizę adwentowych modlitw nad darami. Z kolei rozdział trzeci, ostatni, prezentuje teologiczne treści zawarte w omawianych modlitwach, które koncentrują się wokół trynitologii, soteriologii, eschatologii i eklezjologii.

Ks. Mateusz Potoczny

MUZYKA KOŚCIELNA

JAN MIKOŁAJ GŁADYSZ, *Życie muzyczno-liturgiczne w Sanktuarium Matki Bożej Tuchowskiej w latach 1893–1966*, Tuchów: Mała Poligrafia Redemptorystów w Tuchowie, 344 s., ISBN 978-83-7631-424-2.

W ostatnim okresie powstało wiele wartościowych prac z zakresu rozwoju religijnej kultury muzycznej różnych ośrodków, miast, czy poszczególnych kościołów (np. katedralnych czy kolegiackich). Nadal jednak odczuwamy niedosyt syntetycznych opracowań życia liturgiczno-muzycznego w stosunkowo licznych na terenie Polski sanktuariach, nie tylko zresztą maryjnych (pozytywne wyjątki stanowią m.in. sanktuaria: jasnogórskie i piekarskie). Dlatego też należy wyrazić radość z podjęcia przez J.M. Gładysza tematu, który stanowi kolejne wypełnienie wskazanej wyżej luki, a ponadto niewątpliwie znaczące ubogacenie ciągle zbyt skromnego dorobku w odniesieniu do przemian muzyki liturgicznej w Polsce w okresie przedsoborowym. Warto także dodać, że recenzowana praca stanowi drukowaną i poprawioną wersję rozprawy doktorskiej, obronionej w 2009 r. w Instytucie Muzykologii KUL, i w tym kontekście wpisuje się również w nurt badań historycznych od szeregu lat prowadzonych na lubelskiej muzykologii, których jednym z głównych inicjatorów był ks. prof. dr hab. Karol Mrowiec, a którego J. Gładysz jest wychowankiem (podobnie zresztą jak promotor pracy — ks. prof. dr hab. Antoni Reginek).

Temat prezentowanej pozycji, sformułowany precyzyjnie, wskazuje zarówno na główny przedmiot badań, jak i przyjęte ramy chronologiczne. Generalnie J.M. Gładysz podjął się ambitnego i — jak wyżej wskazałem — potrzebnego zadania, polegającego na przedstawieniu obrazu religijnej kultury muzycznej w sanktuarium Matki Bożej Tuchowskiej na podstawie analizy życia liturgiczno-muzycznego w latach 1893–1966. Jak czytamy we *Wstępie*, celem recenzowanej pracy jest prezentacja „całości dokonań w dziedzinie muzyki religijnej i liturgicznej w tuchowskim ośrodku”, „w kontekście duszpasterskiej i misyjnej działalności redemptorystów” (s. 12). Biorąc pod uwagę szerokie ujęcie omawianej problematyki, obejmujące również „wszechstronne oddziaływanie sanktuarium na mieszkańców Tuchowa

i pielgrzymów” (s. 10), jak też podejmujące próbę „dostrzeżenia wszystkich walorów i kulturowego bogactwa tzw. «małej ojczyzny»” (*tamże*), zasadne byłoby poszerzenie zakresu tematu poprzez użycie bardziej pojemnego terminu: „kultura muzyczna”.

Już ogólne zapoznanie się z treścią pracy pozwala zauważyć głęboką troskę autora o przypomnienie, a zarazem ocalenie tradycji owej „małej ojczyzny”, której dogłębne poznanie może być twórczo wykorzystane w kształtowaniu dalszego, właściwego rozwoju kultury muzycznej. Wykraczając nieco poza zakres recenzji warto zauważyć, że proces ten widoczny jest w aktywnej, już prawie 30-letniej działalności muzycznej J. Gładysza w tuchowskim sanktuarium. To właśnie w dużej mierze dzięki tym szczęśliwym splotom okoliczności mamy do czynienia z pracą pisaną z emocjonalnym zaangażowaniem, ale niewątpliwie wartościową, dobrze świadczącą zarówno o erudycji jej autora, jak i rzetelnym, szczególnie w zakresie badań historycznych, warsztacie naukowym. Należy ponadto podkreślić, że — jak słusznie zauważa autor — „jest to studium nowatorskie, choć (...) z bogatej historii życia liturgiczno-muzycznego (...) studium ujmuje tylko pewien czasowy fragment — od przejścia klasztoru i rozpoczęcia posługi duszpasterskiej przez Zgromadzenie Najświętszego Odkupiciela do reformy liturgicznej *Vaticanum II*” (s. 12).

Struktura pracy jest przejrzysta, wręcz proporcjonalna, uzasadniona zarówno od strony merytorycznej, jak i metodologicznej. Poszczególne rozdziały wzajemnie się dopełniają, co pozwoliło autorowi w sposób logiczny i wyczerpujący przedstawić problematykę zakreśloną tematem. Rozpoczynający całość *Wstęp* (s. 9–16) zawiera wszystkie wymagane, od strony metodologii pracy naukowej, podstawowe elementy. Autor uzasadnia najpierw jasno i precyzyjnie wybór tematu i jego ramy czasowe oraz — wskazany już wyżej — cel pracy. Następnie skrótowo przedstawia dotychczasowy stan badań w zakresie podjętej w rozprawie problematyki (dotyczący głównie dziejów kościoła i samego klasztoru), wskazuje podstawę źródłową pracy oraz prezentuje jej strukturę. Określa wreszcie przyjęte metody badawcze, które wynikają z historyczno-źródłowego charakteru pracy. W rozdziale I (*Sanktuarium Matki Bożej w Tuchowie*, s. 17–76), który posiada charakter rozważań wstępnych, wprowadzających w podstawową problematykę pracy, autor zwięźle, w sposób syntetyczny, przedstawia zarys dziejów Tuchowa oraz ogólną charakterystykę różnorodnych form kultu Matki Bożej Tuchowskiej, zaprezentowaną na tle historii kościoła i Cudownego Obrazu, rozwoju ruchu pielgrzymkowego oraz prowadzonego przez redemptorystów duszpasterstwa. Na szczególne podkreślenie zasługuje tu umiejętne pogrupowanie licznych, często bardzo szczegółowych informacji, zarówno „horyzontalnie” — w ramach poszczególnych paragrafów, jak i „wertykalnie” — poprzez umiejętne rozłożenie prezentowanych treści pomiędzy główny tekst i liczne przypisy. Takie ujęcie powoduje brak powtórzeń oraz wpływa na zwartość oraz płynność toku narracji historycznej i sprawia, że „najeżony” licznymi faktami tekst jest logiczny, zrozumiały i czyta się go z dużym zaciekawieniem. Autor wykorzystuje przy tym istniejącą, choć w sumie mało znaną, literaturę przedmiotu, jak rów-

nież — co zasługuje na szczególną uwagę — osobiście „spenetrowane” archiwalia, co podnosi niewątpliwie naukową wartość recenzowanej pracy w historycznym głównie aspekcie.

Kolejne rozdziały dotyczą już bezpośrednio wyznaczonej tematem problematyki, a więc oblicza kultury muzycznej omawianego sanktuarium. W rozdziale II (*Formy kształtowania liturgii i muzyki w tuchowskim sanktuarium przed wprowadzeniem odnowy soborowej*, s. 77–145) autor omawia najpierw zachowane źródła rękopiśmienne i drukowane (księgi liturgiczne, modlitewniki i śpiewniki), następnie zaś charakteryzuje służbę Bożą w kościele klasztorным, zwracając szczególną uwagę na jej elementy specyficzne, by przejść wreszcie do analizy pieśni związanych z kultem Matki Boskiej Tuchowskiej. Tu z kolei warto wyróżnić szczegółowe opisy modlitewników o. Józefa Palowskiego, analizy porównawcze kolejnych wydań niektórych z omawianych śpiewników oraz przejrzyste tabele modlitw i pieśni zamieszczonych w poszczególnych publikacjach. W rozdziale III (*Przejawy aktywności środowiska muzyczno-liturgicznego w tuchowskim sanktuarium*, s. 147–214), najbardziej osobistym i emocjonalnym, aczkolwiek przedstawionym rzetelnie i obiektywnie, J.M. Gładysz omawia działalność muzyków kościelnych (organistów, a zarazem dyrygentów sanktuarijnych) oraz kościelnych zespołów śpiewaczych (parafialnych i zakonnych — głównie kleryckich). Rozdział ten zaliczyć należy zarazem do najbardziej wartościowych od strony naukowej, przynosi bowiem wiele nieznanych dotąd faktów i wydarzeń. Na szczególne podkreślenie zasługuje w tym miejscu bogate wykorzystanie zachowanych archiwaliów, ale również informacji uzyskanych z listów i wywiadów z osobami, z którymi autor nawiązał osobisty kontakt.

Niezwykle cenne i wartościowe dopełnienie historyczno-źródłowego charakteru omawianej pracy stanowią rozbudowane i różnorodne treściowo aneksy (s. 253–344), zawierające m.in.: liczne reprodukcje fotograficzne (miasta, klasztoru, najważniejszych źródeł, duszpasterzy — wraz z odnośnymi wykazami, muzyków i zespołów muzycznych — wraz ze spisem repertuaru), a także zapisy nutowe najważniejszych pieśni związanych z kultem Matki Bożej Tuchowskiej, wybranych pieśni pielgrzymkowych oraz innych śpiewów wykonywanych w omawianym sanktuarium (głównie reprodukcje charakterystycznych dla okresu powojennego wydań powielaczowych). Omawiana praca Gładysza posiada także szeroką bazę źródłową, co dobrze ilustruje obszerna, licząca ponad 300 pozycji, bibliografia (s. 237–252).

Generalnie, jak już wyżej wskazywano, praca napisana została zrozumiałym i poprawnym stylistycznie językiem o wartkim toku narracji. Dzięki temu całość czyta się dobrze, a co ważniejsze, z dużym zainteresowaniem. Autor formułuje wnioski precyzyjnie i logicznie, natomiast zrealizowanie podjętego celu rozprawy przekonywująco udowadnia w *Zakończeniu* (s. 215–220), które zarówno od strony merytorycznej, jak i metodologicznej nie budzi żadnych zastrzeżeń. Przeprowadzone badania pozwoliły J.M. Gładyszowi na stwierdzenie, iż — jak pisze: „Podjęta w niniejszej pracy próba charakterystyki życia liturgiczno-muzycznego w tuchow-

skim sanktuarium w latach 1893–1996 wskazuje na intensywność i zróżnicowanie podejmowanych w tym zakresie działań” (s. 215). Były one możliwe głównie dzięki temu, że „od samego początku swego pobytu w Tuchowie redemptoryści zwracali uwagę na powierzenie posługi organisty muzykowi z fachowym przygotowaniem, umożliwiającym nie tylko prawidłową grę organową podczas liturgii i nabożeństw, ale również pozwalającym na prowadzenie zespołów wokalnych i instrumentalnych na odpowiednio wysokim poziomie” (s. 219). Przeprowadzone analizy doprowadziły wreszcie autora rozprawy do bardzo istotnego wniosku potwierdzającego fakt, „że zarysowana w pracy teza o kulturowym oddziaływaniu sanktuarium i misyjnej działalności redemptorystów w dziedzinie muzyki religijnej i liturgicznej znalazła swoją weryfikację” (s. 220). O naukowej wartości omawianej pracy decyduje głównie fakt pionierskiego, jak już wspomniano, opracowania syntezy obrazu kultury muzycznej tuchowskiego sanktuarium od końca XIX do poł. XX w., jak również znaczące poszerzenie wiadomości na temat działających tam muzyków kościelnych, zarówno zakonnych, jak i świeckich. Dzięki temu pozycja ta zainteresuje nie tylko mieszkańców Tuchowa oraz innych związanych blisko z tamtejszym sanktuarium maryjnym, ale wszystkich, którzy zainteresowani są rozwojem religijnej kultury muzycznej w Polsce w okresie poprzedzającym bezpośrednio czas reformy *Vaticanum II*.

Remigiusz Pośpiech

REMIGIUSZ POŚPIECH (red.), *Marcin Józef Żebrowski (XVIII w.). Kompozytor i muzyk kapeli jasnogórskiej* (Musica Claramontana — Studia 3), Opole: Red. Wydaw. WTUO 2013, 204 s., ISBN 978-83-63950-15-6 (WTUO), 978-83-7342-371-8 (Wydaw. i Druk. św. Krzyża).

W ramach szeroko zakrojonych badań prowadzonych przez Zespół Naukowo-Redakcyjny Jasnogórskich Muzykaliów, pracujący nad projektem *Musica Claramontana* pod kierownictwem naukowym Remigiusza Pośpiecha, wydany został zbiór artykułów poświęconych wybitnemu polskiemu osiemnastowiecznemu kompozytorowi Marcinowi Józefowi Żebrowskiemu, związanemu z ośrodkiem muzycznym na Jasnej Górze. Jego twórczość przeżywa renesans od pierwszej dekady XXI w., kiedy to w ramach serii *Musica Claramontana* nagranych zostało kilka płyt z większością jego zachowanych utworów, natomiast Polskie Wydawnictwo Muzyczne — w tej samej serii — opublikowało dwie msze (*Missa pastoralis* i *Missa ex D* w opracowaniu Remigiusza Pośpiecha) oraz nieszpory (w opracowaniu Huberta Prochoty). Wspomnieć należy także, iż w wydawnictwie tym już wcześniej wydane zostało *Magnificat*, *Salve Regina*, *Missa Pastoritia* oraz wybór *Sonat pro processione* Żebrowskiego. Ostatnie działania podjęte w ramach wymienionego projektu znacząco przyczyniły się zarówno do rozwoju badań, jak i upowszechnienia twórczości Żebrowskiego w Polsce i w Europie. O rezonansie jego muzyki we współczesnej kulturze polskiej może świadczyć m.in. nadanie imienia Marcina Józefa Żebrowskiego Zespołowi Szkół Muzycznych w Częstochowie 10 grudnia 2001 r.